

Andrássy Gyula politikai emlékezete

Andrássy Gyula (1823–1890) neve ott áll az Osztrák–Magyar Monarchiáról szóló összes elbeszélés elején. A 19. századi magyar politikatörténet meghatározó személyisége volt, ennek ellenére nem tartozik a nemzeti emlékezet kultikus alakjai közé. Számos kortársa – köztük Széchenyi, a „legnagyobb magyar”, Deák, „a haza bölcse” és „a nemzet prókátora”, Kossuth, „a magyarok Mózesé” – a magyar nemzeti mitológia részeivé vált, Andrássy Gyula azonban semmilyen titulust nem kapott. Az Országház mellett álló szobra nem vált tényleges kultushellyé. Jelen tanulmány az Andrássy-kép változásait vizsgálja, amelyet minden korszakban nagymértékben befolyásolt az éppen aktuális politikai helyzet és állami struktúra.

Andrássy Gyula politikai pályafutásához nem kötődött olyan nevezetes esemény, amelynek évfordulóit alkalmat szolgáltatott volna a későbbi politikusoknak vagy a sajtónak, hogy rendszeresen megemlékezzenek róla, közelebb hozzák a nyilvánossághoz. Politikusok, diplomaták, katonai vezetők emlékirataiban alig olvashatunk Andrássy tevékenységéről. Életéről, közéleti szerepléséről nem zajlanak visszatérő történelmi viták. Andrássy politikai emlékezete eddig elsősorban budapesti köztéri szobrára (és az utcaelnevezésre) korlátozódott.

EURÓPAI TÖRTÉNELMET BEFOLYÁSOLÓ ÁLLAMFÉRFI

Andrássy Gyula huszonnégy éves fiatalember volt, amikor Zemplén vármegye országgyűlési követeként közéleti szerepet vállalt. Kossuth köréhez csatlakozott. Az 1848–1849-es szabadságharcban katonaként is érdemeket szerzett. Részt vett a pákozdi, a schwechati, az isaszegi és a nagysallói ütközetben, Móga János fővezér „sebes lovag”-ként jellemezte. A Szemere-kormány megbízottjaként 1849 júniusában Konstantinápolyba érkezett, ahol a török kormány tagjaival, brit és francia követekkel tárgyalt. A szabadságharc leverését követően Párizsba emigrált. 1851 szeptemberében a hadbírótság távollétében halálra ítélte, nevét bitófára szögeztette. A délceg, jóvágású fiatalembert ezért a francia főváros szalonjaiban a párizsi hölgyek „a szép akasztott” névvel illették.¹ 1857-ben térhetett haza Magyarországra. 1861-től ismét aktívan politizált, Deák politikáját támogatta, részt vállalt a kiegyezés előkészítésében. 1867 februárjában Deák javaslatára Ferenc József őt nevezte ki magyar miniszterelnökké. Csaknem öt éven át, 1871 novemberéig Andrássy Gyula töltötte be a Magyar Királyság kormányfői és honvédelmi miniszteri tisztségét. 1867-ben az osztrák császárt Magyarország királyává koronázták, a koronát Simor János hercegprímás és az országgyűlés által nádorhelyettesnek megválasztott Andrássy Gyula helyezte Ferenc József fejére.

A polgári államrend, a béke és a stabilitás megteremtése mellett elkötelezett Andrássy „két generáció vágyait valósította meg, nemzedékére jellemző hivatástudattal és elfogultsággal. A távolság, amely hányatott sorsú hazánkat nyugat szerencsésebb nemzeteitől elvá-

¹ Kozári Mónika: *Andrássy Gyula*. Gondolat, Budapest, 2018. 36–38.

lasztotta, hosszú idő óta először csökkenni kezdett.”² Miniszterelnöksége idején született meg a horvát–magyar kiegyezés, a nemzetiségi törvény, a Magyar Királyi Legfőbb Állami Számvevőszék, a népiskolai törvény. Korszerűsítette az igazságszolgáltatást és a közigazgatást. Minthogy a kiegyezés lehetőséget adott a „magyar hadsereg, mint az összes hadsereg kiegészítő részének” felállítására, Andrassy miniszterelnökségének legjelentősebb eredményei között tartják számon a honvédségről szóló törvény megalkotását, amelyet Ferenc József 1868. december 5-én szentesített.³

A kiváló diplomáciai érzékkel rendelkező Andrassy 1871 és 1879 között az Osztrák–Magyar Monarchia külügyminisztereként tevékenykedett. Ez idő alatt a Monarchia korábbi poroszellenes külpolitikáját poroszbaráttá formálta, a Német Birodalom ausztriai nagykövetségével közreműködött a Német Császárság és az Osztrák–Magyar Monarchia 1879. október 7-én megkötött titkos katonai szerződése, a kettős szövetség (Zweibund) létrehozásában. Az 1878. évi berlini kongresszuson a balkáni válság rendezésében közvetítő szerepet töltött be, sikeresen munkálkodott a balkáni ellentétek miatt fenyegető európai háború elhárításáért, elérte, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia katonai ellenőrzés alá vonhassa Bosznia-Hercegovinát.

Andrassy miniszterelnöksége idején kulcsszerepet játszott Budapest gyorsütemű fejlesztésének, tervszerű városrendezésének elindításában is. Kormány 1870-ben törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé a belső városrészeket a Városligettel összekötő, a szűk Király utcát tehermentesítő több mint 2 km hosszú, széles út kiépítéséről, amelyet a képviselőház elfogadott és az uralkodó jóváhagyott. Az új közlekedési főút, a teljesen egyenes Sugárút ünnepélyes felavatására, a forgalomnak történő átadására 1876 augusztusában került sor. A korszak egyik jelképének számító Sugárutat 1885-től a megépítésének tervét felvető, létrejöttét kitartóan ösztönző, még élő Andrassy Gyuláról nevezték el. Az Andrassy út a második világháború utáni kommunista évtizedekben gyakran váltott nevet, ami kifejezi a rendszer Andrassyhoz való viszonyát is: 1949-ben Sztálin út, majd Magyar Ifjúság útja, majd pedig Népköztársaság útja lett. Az út csak a politikai átmenet időszakától, 1990-től viseli ismét Andrassy nevét.

Az 1880-as évek első felében Andrassy nem volt sem magyar miniszterelnök, sem a Monarchia külügyminisztere, mégis döntő szerepet játszott annak meghatározásában, hogy milyen elvárásokat kell támasztani az építendő állandó parlamenttel szemben. Andrassy a politikai élet különböző fórumain amellet kardoskodott, hogy az új Ház a brit parlament épületéhez, a londoni Westminster-palotához hasonlóan neogótikus stílusú és folyóparti elhelyezkedésű legyen, mondván a magyar alkotmány olyan régi, mint az angol. Ezzel a Steindl Imre által benyújtott terv elfogadása mellett tette le voksát. Az Országház építéséről szóló törvényjavaslat 1884. májusi vitáján a Főrendiház ülésén elhangzott beszédében is a „Duna-parti Westminster” megalkotásának szükségessége mellett érvelt: „A harmadik kérdés az, hogy az épület monumentális legyen-e, vagy ne? Ez a kérdés igen nehéz. Mi monumentális, mi nem az? Ha arról volna szó, hogy monumentális legyen, igen gazdag, aranyo-

² Diószegi István: Andrassy. *Budapesti Negyed*, 1993. 1. sz.

Elérés: <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00001/fej02.htm>

³ Részletesen ld. Sebestény Sándor: Emlékek gr. Andrassy Gyula pályájának kormányfői szakaszáról. *Polgári Szemle*, 10. évf., 3–6. sz. 2014. október. Elérés: <https://polgariszemle.hu/archivum/91-2014-oktober-10-evfolyam-3-6-szam/tudomany-toertenelem-tarsadalom/629-emlekek-gr-andrassy-gyula-palyajanak-kormanyfoi-szakaszrol>

zott, csipkés styl által, azt mondanám, hogy ez nem kell; de a monumentális jelleg, melyről itt szó van, egészen más: az a massákban fejlődik ki, az adva van maguk a viszonyok által, a helyzet által, a hol az a ház épülni fog, belső tartalma által, azon feladatnál fogva, hogy a két háznak, az elnökségeknek, a delegationalis teremnek stb. kellő helyiséget nyújtson, és az által, hogy az a Duna mellett legyen, az ott levő négy emeletes épületekkel együtt, szemben a budai várral, a Szt.-Gellértheggyel. A monumentális épület szüksége teljesen kérdésen kívül van helyezve, s az a kis különbség, mely itt a stylre nézve van, elenyésző.”⁴

AZ ANDRÁSSY-EMLEKMŰ

Gróf Andrassy Gyula 66 éves korában, 1890. február 18-án a nyugat-horvátországi, tengerparti Voloskón elhunyt. A nemzeti emlékezetkultúra azt követelte, hogy gróf Tisza Kálmán miniszterelnök már másnap egy törvényjavaslattal – a későbbi 1890. évi III. törvénycikkkel – elindítsa az Andrassy-emlékmű állításának folyamatát. A korabeli magyar közéletre jellemző, hogy az Andrassy emlékének megőrkítésre irányuló törekvés sem maradt politikai vita nélkül: „A képviselőház pénzügyi bizottságában Eötvös Károly a szoborállítást ugyan »időelőttinek« tartotta, Horánszky Nándor viszont védelmébe vette az ügyet, mondván: »nem lehetünk szűkkeblűek saját jeleseink iránt, ha azok méltó érdemeinek elismeréséről van szó«.”⁵ 1890 júniusában gróf Szapáry Gyula miniszterelnök elnökletével létrejött az emlékműállításért felelős Emlékbizottság, a tényleges tevékenységet azonban az Emlékbizottság Végrehajtó Bizottsága végezte, báró Podmaniczky Frigyes vezetésével.⁶ A „nagy bizottság”, a Gróf Andrassy Gyula Emlékbizottság nevű testület Ybl Miklós építész mellett kizárólag befolyásos magyar politikusokból tevődött össze. Az Andrassy-emlékmű ügye tehát kezdettől fogva nem művészeti, hanem kifejezetten politikai meghatározottságú volt. A korszakra jellemző volt, hogy a politika rátelepedett a köztéri szobrászatra, „ezért is hívták Budapestet »a rossz szobrok fővárosának«, ahol »nem a legjobb mű lett a nyertes, hanem egy konvencionális szoborminta, amely megnyerte a konvencionális ízlésű bizottság tetszését«.”⁷

Az elhunyt miniszterelnök megjelenítési módjáról zajló vita egészen 1891 novemberéig elhúzódott. Az Emlékbizottság ekkor hozott döntést arról, hogy az Andrassyt ábrázoló köztéri emlékmű lovas szobor legyen. Andrassy magánemberként rendszeresen lovagolt, ez azonban önmagában nem indokolta volna a lovas megjelenítést. Mindazonáltal több érv is szólt a lovas ábrázolás mellett. Először is az 1867-es koronázáskor a férfiak – köztük Andrassy Gyula – lovon tették meg a Szent György térről a Mátyás-templomhoz vezető utat. Másrészt Szapáry Gyula miniszterelnök kikérte az Andrassy-család véleményét az emlékműről. Andrassy Gyula legidősebb gyermeke, Tivadar – aki politikai tevékenysége mellett festő és műgyűjtő volt – a család nevében lovas ábrázolást kért a miniszterelnöktől. Végezetül

⁴ Részlet gróf Andrassy Gyula 1884. május 15-én a Főrendiház ülésén elhangzott beszédéből. Ablonczy Bálint (szerk.): *A nemzet főtere: az Országgyűlés Hivatalának kiadványa a Kossuth tér történetéről*. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2014. 13.

⁵ Szatmári Gizella: *Fény és árnyék: Zala György pályája és művészete*. Vitrin, Zalaegerszeg, 2014. 27.

⁶ Borovi Dániel: „Lovon vagy gyalog”: Az Andrassy-emlékmű felállítása és bontása a források tükrében. *Aetas*, 32. évf. (2017), 4. sz. 64–65.

⁷ Ligeti Dávid: „Fény nevére, áldás emlékére!” Gróf Andrassy Gyula lovas szobrának 1906. évi felavatása. In: Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas Évkönyv 2*. Budapest, 2016. 64.

Elérés: http://real.mtak.hu/55294/1/Ligeti_David_Feny_nevere_u.pdf

Budapesten a köztéri lovas szobor az 1890-es évek elején újdonságnak számított.⁸ Később, 1906-ban, az emlékmű avatásakor Mikszáth Kálmán is utalt a fővárosi lovas szobrok hiányára, miközben Andrassy Gyula miniszterelnök és külügyminiszter lovon történő megörökítésén élcelődött: „Budapest szobrai ismét megszorodtak, még pedig egy lovas szoborral. Európa más nagy városaiban ezek a legérdekesebb látványosságok. Nem csoda, ha a mi közönségünk szintén lovas szobrokra vágyik. S hogy e tekintetben kielégíttessék, egy a parlamentben, az íróasztalnál és a diplomácia parkettjén imponáló pályának fényes, sőt varázslatos ragyogású alakját kellett úgyszólván ráerőszakolni a lóra. Bizonyonyal különös, hogy a leglovasabb nemzetnek, a kitől a huszárt utánozzák a világ hadseregei, gyalog álljanak majdnem összes ércbe öntött újabb nagyjai, sablonos irattekerceikkel.”⁹

Általában a régi világ embereit szokták lovon megjeleníteni, de a főúri családból származó Andrassy személyiségétől nem állt távol ez az elegáns, könnyed lovas megjelenítés. Tegyük hozzá, a magyar hagyománytól sem idegen a lóháton ülő vezér, jelentős politikai vezető képzete.¹⁰ Az Emlékbizottság azt is elvárta a leendő alkotótól, hogy külsőleg olyannak ábrázolja Andrassyt, amilyen ő a kiegyezést követő évtizedben volt, öltözete pedig az 1867-es koronázási díszmagyar legyen.¹¹

A viták nemcsak akörül zajlottak, hogy hogyan ábrázolják az egykori miniszterelnököt, abban sem volt egyetértés, hogy Budapesten hol helyezték el az Andrassy-emlékművet. Voltak, akik szerint a reprezentatív lovas szobor helye az Andrassy út végén, a Városliget fáinak előterében van; mások a Parlament déli homlokzata előtti teret is megfelelőnek tartották az emlékmű számára. A pályázati kiírás a két helyszín közül az Andrassy út végét jelölte meg a szobor helyül.¹²

A nemzetközi tervpályázatra érkezett tíz pályamű közül a hatezer frankos első díjat Zala György szobrász és Schickedanz Albert építész terve nyerte el. Zalának a lovas szobor alá magas kőtalapzatot terveztek, amelynek egyik oldalán bronz dombormű Ferenc József és Erzsébet királyné 1867-es koronázását, a másikon szintén bronz dombormű az 1878-as berlini kongresszust ábrázolta. A díjnyertes pályamű a talapzaton megjelenő lovas szobor mögé harminchárom méter átmérőjű félköríves oszlopcsarnokot képzelte el, amelynek „felső párkányán a Béke és a Jólét szobrai álltak volna – nyilván mint Andrassy áldásos tevékenységének országos jelentőségű következményei”. A bíráló bizottság azonban nem támogatta a nagyszabású építészeti keret kialakítását a lovas szobor köré, a talapzat elejére tervezett Andrassy-címer helyére pedig később a magyar címernek kellett kerülnie.¹³

Az Andrassy-emlékmű megalkotását az államalapítás ezredévi ünnepéjére irányozták elő. Wekerle Sándor miniszterelnök azonban még 1893-ban – pályázat meghirdetése nélkül – megbízta a Zala–Schickedanz párost egy másik alkotás, a millenniumi emlékmű megtervezésével és elkészítésével, amelyet legkésőbb a millennium megünneplésére be kellett fejezni. A miniszterelnök ragaszkodott hozzá, hogy a reprezentatív ezredévi emlékművet az Andrassy-szobor korábban meghatározott helyszínén, az Andrassy út végén állítsák fel. A Végre-

⁸ Borovi: „Lovon vagy gyalog”... i. m. 65–67.

⁹ M. K. [Mikszáth Kálmán]: Andrassy szobra. *Vasárnapi Ujság*, 53. évf., 49. sz. (1906. december 9.), 793. Elérés: http://epa.oszk.hu/00000/00030/02730/pdf/VU_EPA00030_1906_49.pdf

¹⁰ Szatmári: Fény és árnyék: Zala György pályája és művészete. i. m. 29.

¹¹ Borovi: „Lovon vagy gyalog”... i. m. 67.

¹² Uo. 69.

¹³ Szatmári: Fény és árnyék: Zala György pályája és művészete. i. m. 28–29.

hajtó Bizottság 1894 decemberében döntött arról, hogy az épülő Országház közelében helyezik el Andrassy lovas szobrát, s az Emlékbizottság majd csak fél év elteltével határozta meg pontosan, hogy az új Országház déli homlokzata előtti téren állítsák fel. Zala György, akinek a véleményét előzetesen nem kérte ki az Emlékbizottság, megpróbálta később elérni, hogy az Andrassy-emlékmű az Országház főhomlokzata elé kerüljön, ez irányú törekvése azonban sikertelen maradt.¹⁴

Az emlékmű megvalósítása éveken át egyre csak húzódott, egyik határidő-módosítás a másikat követte. 1901-ben került napirendre az emlékmű talapzatának megterveztetése, amire Zala Foerk Ernő építész kérte fel. Ebben az évben határoztak arról is, hogy a talapzat könyaga hazai (oravicai) fehér márvány legyen.

AZ EMLÉKMŰ SORSA

Zala György az 1893. október 1-jére benyújtott pályázatot 1906 őszére valósította meg. A szobrász a tervpályázatra kialakított művészeti elképzeléseit – az évek során végrehajtott kisebb-nagyobb módosítások ellenére – az alkotás elkészültéig lényegileg megőrizte. Az avatási ünnepséget a második Wekerle-kormány időszakában, Ferenc József birodalmi/császári trónra lépésének 58. évfordulóján, 1906. december 2-án rendezték. A miniszterelnök, a kormány és népes érdeklődő közönség jelenlétében a Ferenc József által ünnepélyesen leleplezett Andrassy-emlékmű Budapest harmadik, a pesti oldal első önálló lovas szobra lett.

A két és félszeres életnagyságú lovasról, az életnagyságú alakokat megjelenítő, felső sarkainál lekerekített, téglalap alakú domborművekről, illetve magáról az egész, tizennégy méter teljes magasságú kompozícióról művészeti körökben is elismeréssel nyilatkoztak. Az uralkodó is elégedett volt az alkotással, ezért a Ferenc József-rend középkeresztjével tüntette ki Zalát.¹⁵ A kritikusok bírálatát leginkább a szobor elhelyezői váltották ki, ugyanis a ló fara az Országház felé esett. Emiatt az avatás után két nappal a baloldali Népszava csipkelődve megjegyezte, hogy „Andrassy lova éppen azzal a részivel fordul a magyar parlament felé, mely része – magunk közt légyen mondván – éppen nem parlamentáris része.”¹⁶

Ferenc József az emlékmű leleplezésekor abbéli reményének adott hangot, hogy Andrassyt „a jövőendő nemzedékek is eszményképül fogják tekinteni”. Budapest alpolgármestere, Vaszilievits János az emlékművet átvevő, emelkedett hangú beszédében ígéretet tett arra, hogy „gróf Andrassy Gyulának emlékét, mely örök ércbe öntve előttünk áll, mindenkor hálás kegyelettel fogjuk őrizni”.¹⁷ Alig telt el valamivel több, mint egy évtized, 1919-ben, a magyarországi proletárdiktatúra 133 napos időszakában, a kommunisták május elseje ünnepére készülve számos budapesti köztéri alkotást – köztük a dualizmus korának első magyar miniszterelnökéről készített lovas szobrot – átmenetileg eltakarták, eléjük a maguk ideológiáját hirdető dekorációkat állítottak. Budapest szimbolikus kommunista elfoglalása részeként „Andrassy Gyula lovas szobrát antikizáló építménnyel, az ún. Munka Házával fedték be; ennek két oldalára egy-egy katonafigurát állítottak fel. A téren elhelyezték még Lenin és Karl

¹⁴ Borovi: „Lovon vagy gyalog”... i. m. 73–76.

¹⁵ Szatmári: Fény és árnyék: Zala György pályája és művészete. i. m. 30.

¹⁶ Ligeti: „Fény nevére, áldás emlékére!”... i. m. 70–71.

¹⁷ Pótó János: Az emlékeztetés helyei: emlékművek és politika. Osiris, Budapest, 2003. 64.

Liebknecht mellszobrát, továbbá két vörös földgömböt.”¹⁸ Mindezzel egyértelművé tették, hogy Andrassy Gyulát nem kívánják beemelni a kommunista panteonba. A néhány hónapos proletárdiktatúrát követően csaknem egy évtizeden át ismét egyedül állt az Országház előtti téren Andrassy emlékműve. 1927 és 1937 között új szobrokkal gazdagodott és nyerte el Horthy-korszakbeli arculatát a Kossuth tér: ekkor helyezték el itt a Kossuth-szoborcsoportot (1927),¹⁹ a Tisza István-emlékművet (1934) és Rákóczi lovas szobrát (1937).

Zala György remekműve közel négy évtizeden át állt az Országház mellett a Duna-parton, elbontásáról közvetlenül a második világháború után, 1945 júniusában döntött a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. Az emlékmű eltávolítására nem politikai-ideológiai megfontolásból került sor, erre utal az is, hogy nem ledöntés történt. Az elbontást elsősorban az indokolta, hogy a világháború idején felrobbantott budapesti hidak pótlására sürgősen „fél-állandó” hidat kellett építeni a pesti Kossuth tér és a budai Batthyány tér között, s a cölöphíd pesti hídfőjének kialakításához szükség volt az emlékmű által elfoglalt térre. A döntéshozók emellett figyelembe vették azt is, hogy az emlékmű nem vészelte át épen a világháborút, s a lovas szobor és a koronázási dombormű sérüléseit a helyszínen nem tartották javíthatónak. A precízen elbontott és raktárba szállított emlékmű kőanyagának egy részéből már 1947-ben József Attila-emléktáblát faragtak. „A politikai ítéletet majd a sztálinizmus kora mondja ki Andrassy fölött azzal, hogy 1950–51-ben nem őrizgeti tovább a lebontott szobrot, hanem beolvasztja.”²⁰ Az emlékmű bronzanyagát – feltételezések szerint – a Rákosi-korszak jelképének számító, 1951 decemberében felavatott budapesti Sztálin-szobor öntéséhez használták fel. Az Andrassy-emlékmű helyére 1980-ban Marton László József Attila-szobra került, amelyet a költő *Dunánál* című verse ihletett.

ANDRÁSSY REKONSTRUÁLT LOVAS SZOBRA

Az Országgyűlés 2011. július 11-én elfogadta a Kossuth tér teljes átépítéséről szóló határozatot, amelynek céljai között a tér képzőművészeti arculatának 1944. előtti állapot szerinti visszaállítása is szerepelt.²¹ Ez alapján az egykori miniszterelnök és közös külügyminiszter emlékművét is eredeti formájában és helyén, az Országház déli homlokzatánál kellett felállítani. A megsemmisült szobrok másolatának elkészítésére hazánkban kívül számos példát találunk Oroszországtól Lengyelországon át Franciaországig. De már a politikai átmenet utáni Magyarországon is alkottak ilyet, a budai Várban 1998. május 21-én a Várnegyed polgármestere, Katona Tamás leplezte le Görgei Artúr újraöntött lovas szobrát.²²

A Kossuth tér rekonstrukciójának mielőbbi megvalósítása érdekében a „nemzet főterét” kiemelt nemzeti emlékhellyé és beruházássá nyilvánították. Az Andrassy lovas szobor bronz főalakja és a talapzat két oldalán található egy méter mélységű, harminchárom életnagyságú

¹⁸ Vörös Boldizsár: Károlyi Mihály tér, Marx-szobrok, fehér ló. *Budapesti Negyed*, 2000. 3–4. sz. Elérés: <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00023/voros.html>

¹⁹ Az 1904-ben átadott Országház tér 1927-től, a Kossuth-szoborcsoport felavatása évétől viselte a Kossuth tér nevet.

²⁰ Pótó: Az emlékeztetés helyei: emlékművek és politika. i. m. 165.

²¹ Képviselői önálló indítvány a budapesti Kossuth Lajos tér rekonstrukciójáról. (2011. június 24.) Elérés: <http://www.parlament.hu/irom39/03651/03651.pdf>

²² Kováts Gábor Attila: *Kétszáz éve született Görgei: kétszer lett Budán lovasszobra*. (2018. január 25.) Elérés: http://pestbuda.hu/cikk/20180125_gorgei_szobor_kalvariaja

figurát magukban foglaló, bronz domborművek megmintázására és öntésére 2012. október 24-én írták ki a nyilvános tervpályázatot,²³ a tervpályázati eljárás eredményét december 1-jén hirdették ki.²⁴ Zala György művének újraalkotására egy szobrászkollektíva, a Bencsik Alkotóközösség Művészeti Kft. kapott megbízást. „Az Andrassy-szobor kivitelezéséért három művész volt felelős, Engler András a lóért, Polgár Botond a figuráért, Meszlényi János pedig a bronzöntésért és az összképért, de mindent egybevetve az alkotóközösség 20-25 művésze dolgozott a szobron.”²⁵

A monumentális emlékmű megvalósítását nettó 440 millió forintért vállalta a Bencsik Alkotóközösség Művészeti Kft. Az Andrassy-szobor újraalkotása olyan idő- és anyagigényes szakmunkának tekinthető, amely nem nélkülözte a művészeti szemléletet sem: az emlékművet „régí felvételek alapján mintázták meg, egyebek mellett az eredeti szobor alkotójának, Zala Györgynek a hagyatékában megőrzött felvételek alapján. A szobor tökéletes, 3D másolata nem volt lehetséges, mert a műről nem állt rendelkezésre elegendő nézetből fénykép, ezért mindenképp szobrászi beavatkozás volt szükséges, bár törekedtek a lehető legpontosabb megjelenítésre.”²⁶

A baloldali ellenzék véleményét megfogalmazó Hiller István szocialista képviselő támogatta ugyan az Andrassy-szobor visszaállítását, József Attila szobrának elmozdításával azonban nem értett egyet.²⁷ A kétezres évek MSZP-s minisztere nem tudott felvetésének érvényt szerezni, az egykori Andrassy-emlékmű helyén álló József Attila-szobrot a Dunához közelebb, a rakparti lépcső felső részére helyezték át.

Hetven évvel az emlékmű elbontása után, 2015 májusában állították fel Andrassy Gyula nagyméretű lovas szobrát az Országház déli homlokzata előtti területen. A Bencsik Alkotóközösség Művészeti Kft. szobrászai Zala György eredeti alkotásához méltó művet hoztak létre. A lovas szobor Reneszánsz Kőfaragó Zrt. által készített aléptíme – amelyet tejszínhabban úszó hatalmas oroszkrémtortaként is értelmeztek²⁸ – nem kevésbé impozáns. „A hófehér kötömbökből összerakott, hullámzó, növényi indákkal díszített, már-már szecessziós hatást keltő neobarokk talapzat [...] belső magja – akárcsak a tér többi emlékműve esetében – vasbetonból készült el, de a külső kőborítás pontosan követi az eredetit. [...] Önmagában akkora, mint egy családi ház.”²⁹

A monumentális lovas kompozíció aléptímeének Duna felőli és tér felőli oldalára 2016-ban helyezték el a két bronz domborművet. Ezzel a teljes Andrassy-emlékmű elkészült. Az

²³ Tervpályázati kiírás. (2012.10.24.)

Elérés: http://www.parlament.hu/documents/10181/29479/481_felhivas_ted.pdf/e521246a-889d-4fe6-8479-048bfe1500e6?version=1.0&inheritRedirect=true

²⁴ Tájékoztató a tervpályázati eljárás eredményéről. (2012.12.01.)

Elérés: http://www.parlament.hu/documents/10181/29479/481_tajeredm_ted.pdf/34d6ddco-a761-4443-a014-06bb813doee1?version=1.0&inheritRedirect=true

²⁵ Legát Tibor: Bronz, aranyáron – Andrassy Gyula szobra a Kossuth téren. *Magyar Narancs*, 2013. július 11.

²⁶ Csordás Lajos: Már látszik az új Andrassy-szobor. *Népszabadság*, 2013. június 17.

²⁷ Novemberben kezdődik a Kossuth tér átalakítása. (2012.06.11.)

Elérés: https://index.hu/belfold/2012/06/11/novemberben_kezdodik_a_kossuth_ter_atalakitasa/

²⁸ Szily László: Dögös magyar szexmasina ül egy hatalmas oroszkrémtorta tetején. (2015.05.05.)

Elérés: <https://cink.hu/dogos-magyar-szexmasina-ul-egy-hatalmas-oroszkremtorta-1702277191>

²⁹ Zsuppán András: Nézzen be a miniszterelnök dolgozószobájába! (2015.05.05.)

Elérés: <http://valasz.hu/itthon/nezzen-be-a-miniszterelnok-dolgozoszobajaba-112297>

Andrássy-szobor hivatalos újraavatására 2016. szeptember 13-án került sor Orbán Viktor miniszterelnök, Kövér László házelnök, Tarlós István Budapest főpolgármestere és mások jelenlétében. Az Országgyűlés elnöke avatóbeszédében Andrássyt mint politikust méltatta. Személyében a józan ész által meghatározott, mindig két lábbal a földön álló, érzelmi téren csak a hazaszeretet által befolyásolt politikust látott. Korszakos jelentőségét így foglalta össze: „Andrássy Gyula áldozata és teljesítménye nélkül a kiegyezés szabta korlátok között nem emelkedhetett volna a magyar nemzet, nem születhetett volna újjá a magyar államiság, és nem szilárdult volna meg egy magyar történelmi gyökerekből táplálkozó szabadelvű, a kornak megfelelő demokratikus parlamentáris államberendezkedés. Andrássy szerepvállalása nélkül egyáltalán nem, vagy csak rövidebb ideig köszöntenek »boldog békeidők« a magyarságra.”³⁰

Az Andrássy-emlékmű újbóli felállításával és avatóünnepségével – amellyel befejeződött a Kossuth tér megújítása – a magyar nemzeti emlékezet megadta a tiszteletet az egykori miniszterelnöknek és közös külügyminiszternek. Andrássy szimbolikus megjelenítése az „ország főterén” azonban nem zárta le a 19. századi politikus 21. századi emlékezetpolitikai „karrierjét”. A közeljövőben az emlékeztetés újabb helye hozhatja közelebb hozzánk Andrássy Gyulát és az Andrássyakat: a magyar kormány a 1087/2018. (III. 13.) kormányhatározattal³¹ az Andrássy-család hagyatékának megismertetésére Andrássy Emlékmúzeum létesítését kezdeményezte az Andrássy Gyula megrendelésére 1878–80-ban épített budai Andrássy Palotában.

Irodalom

Ablonczy Bálint (szerk.): A nemzet főtere: az Országgyűlés Hivatalának kiadványa a Kossuth tér történetéről. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2014.

A Kormány 1087/2018. (III. 13.) Korm. határozata az Andrássy Emlékmúzeum létrehozásához szükséges kormányzati intézkedésekről.

Elérés: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK18036.pdf>

Boróvi Dániel: „Lovon vagy gyalog”: Az Andrássy-emlékmű felállítása és bontása a források tükrében. In: *Aetas* (4) 2017, 63–97. Elérés: http://acta.bibl.u-szeged.hu/53714/1/aetas_2017_004_063-097.pdf

Csordás Lajos: *Már látszik az új Andrássy-szobor.* (2013.06.17.)

Elérés: http://nol.hu/kultura/mar_latszik_az_uj_andrassy-szobor-1394295

Diószegi István: Andrássy. In: *Budapesti Negyed* (1) 1993.

Elérés: <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00001/fej02.htm>

Diószegi István: *Bismarck és Andrássy.* Budapest: Teleki Alapítvány, 1998.

Gerő András: *Térerő: A Kossuth tér története.* Budapest: Ú-M-K, 2008, 51–58.

Képviselői önálló indítvány a budapesti Kossuth Lajos tér rekonstrukciójáról. (2011. június 24.)

Elérés: <http://www.parlament.hu/irom39/03651/03651.pdf>

Kováts Gábor Attila: *Kétszáz éve született Görgei: kétszer lett Budán lovasszobra.* (2018. január 25.)

Elérés: http://pestbuda.hu/cikk/20180125_gorgei_szobor_kalvariaja

³⁰ Kövér László beszéde Gróf Andrássy Gyula szobrának avatóünnepségén. (2016.09.13.)

Elérés: <http://hazelnok.hu/archivok/629/Gróf-Andrássy-Gyula-szobrának-avató-ünnepsége.htm>

³¹ A Kormány 1087/2018. (III. 13.) Korm. határozata az Andrássy Emlékmúzeum létrehozásához szükséges kormányzati intézkedésekről.

Elérés: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK18036.pdf>

- Kozári Mónika: *Andrássy Gyula*. Budapest: Gondolat, 2018.
- Kövér László beszéde Gróf Andrássy Gyula szobrának avatóünnepségén. (2016.09.13.)
Elérés: <http://hazelnok.hu/archivok/629/Gróf-Andrássy-Gyula-szobrának-avató-ünnepsége.htm>
- Legát Tibor: Bronz, aranyáron – Andrássy Gyula szobra a Kossuth téren. In: *Magyar Narancs* (28) 2013.
Elérés: <http://magyarnarancs.hu/belpol/bronz-aranyaron-85607>
- Ligeti Dávid: „Fény nevére, áldás emlékére!” Gróf Andrássy Gyula lovas szobrának 1906. évi felavatása.
In: Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas Évkönyv 2*. Budapest, 2016. 61–78.
Elérés: http://real.mtak.hu/55294/1/Ligeti_David_Feny_nevere_u.pdf
- M. K. [Mikszáth Kálmán]: Andrássy szobra. In: *Vasárnapi Ujság* 53. évf. 49. sz. (1906. december 9.), 793–794. Elérés: http://epa.oszk.hu/00000/00030/02730/pdf/VU_EPA00030_1906_49.pdf
- Novemberben kezdődik a Kossuth tér átalakítása. (2012.06.11.)
Elérés: https://index.hu/belfold/2012/06/11/novemberben_kezdodik_a_kossuth_ter_atalakitasa/
- Pótó János: *Az emlékeztetés helyei: emlékművek és politika*. Budapest: Osiris, 2003.
- Sebestény Sándor: Emlékképek gr. Andrássy Gyula pályájának kormányfői szakaszáról. In: *Polgári Szemle* (3–6) 2014. Elérés: <https://polgariszemle.hu/archivum/91-2014-oktober-10-evfolyam-3-6-szam/tudomany-toertenelem-tarsadalom/629-emlekkpek-gr-andrassy-gyula-palyajanak-kormanyfoi-szakaszarol>
- Szatmári Gizella: *Fény és árnyék: Zala György pályája és művészete*. Zalaegerszeg: Vitrin, 2014.
- Szily László: *Dögös magyar szexmasina ül egy hatalmas oroszkrémtorta tetején*. (2015.05.05.)
Elérés: <https://cink.hu/dogos-magyar-szexmasina-ul-egy-hatalmas-oroszkremtorta-1702277191>
- Tájékoztató a tervpályázati eljárás eredményéről*. (2012.12.01.)
Elérés: http://www.parlament.hu/documents/10181/29479/481_tajeredm_ted.pdf/34d6ddco-a761-4443-a014-06bb813d0ee1?version=1.0&inheritRedirect=true
- Tervpályázati kiírás*. (2012.10.24.)
Elérés: http://www.parlament.hu/documents/10181/29479/481_felhivas_ted.pdf/e521246a-889d-4fe6-8479-048bfe1500e6?version=1.0&inheritRedirect=true
- Vörös Boldizsár: Károlyi Mihály tér, Marx-szobrok, fehér ló. In: *Budapesti Negyed* (3-4) 2000.
Elérés: <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00023/voros.html>
- Zsuppán András: *Nézzen be a miniszterelnök dolgozószobájába!* (2015.05.05.) Elérés: <http://valasz.hu/itthon/nezzen-be-a-miniszterelnok-dolgozoszobajaba-112297>